Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

ЗАМАН

Геуюрге кюн, абустолну ал айы (ноябрь) 17, 2026 жыл
№ 138 (21807)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ — ВРЕМЯ — ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къырал жумушла

Социал-экономика айныуну, жаш тёлю политиканы да магъаналы сорулары сюзюлгендиле

Россейни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечиси **Юрий Яковлевич Чайка** республикагъа къырал жумуш бла келгенди. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысыны МАХ-да каналында билдиреди.

Нальчикде полпредни бла КъМР-ни Башчысы **Казбек Коковну** араларында ишчи тюбешиу бардырылгъанды. Аны кезиуюнде Къабарты-Малкъарны социал-экономика айныууну быйылны 9 айгъа эсеплери сюзюлгендиле.

Ушакъны кезиуюнде жаш тёлю политиканы жашауда бардырыугъа, ёсюп келген тёлюню юйретиуге, жаш адамлагъа патриот эмда адеп-къылыкъ сезимлени сингдириуге энчи эс бурулгъанды.

Тюбешиуде белгиленнгенича, арт жыллада инфраструктурагъа баш магъана бериледи – жаш тёлю бирге жыйылырча, тюрлю-тюрлю ишлеге хазырланырча, аланы бардырырча тынгылы майданла керекдиле.

«Регионну жаш адамлагъа» деген президент программагъа къатышханыбызны хайырындан 9 жаш тёлю ара къураргъа къолубуздан келгенди. Нальчикде Жаш тёлюню юйю аладан бириди. Озгъан байрым кюн а СКФО-да бек уллу патриот араладан бирин – «Эльбрус» араны ачханбыз.

Аны бла чекленип къалыр умутубуз жокъду. 2027 жылда «Комсомолец» сабий санаторийни, Звёздныйде аскер-патриот лагерьни, Екатериноградская станицада «Казачий хутор» туризм-патриот лагерьни хайырланныргъа берликбиз.

Биз Россейни Жаш тёлюню ишлери жаны бла федерал агентство бла къаты байламлыкъда ишлейбиз. Нальчикде федерал эмда халкъла аралы жыйылыула бардырыладыла, алагъа къыралны тюрлю-тюрлю жерлеринден жюзле бла, мингле бла жаш адамла жыйыладыла.

Алгъаракълада уа «Пик возможностей» деген уллу битеуроссей форум ишин бошагъанды. Энди уа туризм бла байламлы «Маёвка» битеуроссей слётха хазырлана турабыз.

Аны бла бирге юйретиу иш битеу школлада да къуралады. Алада жамауат проектле бардырыладыла, «Биринчилени атламлары» битеуроссей биригиую бёлюмлери ишлейдиле. Мында да биз инфраструктура тынгылы болуруна къайгъыргъанбыз. «Жаш тёлю бла сабийле» миллет проектге кёре 2019 жылдан бери 24 школ ишленнгенди, 88-си да жангыртылгъанды. Жылны ахырына дери дагъыда 38 школну бла 5 колледжни тап халгъа келтирликбиз. Жууукъ заманлада дагъыда 17-син жангыртыргъа белгиленеди»,- деп билдиргенди Казбек Коков.

Ол Юрий Яковлевичге Къабарты-Малдкъаргъа дайым кёз-къулакъ болгъаны ючун жюрек ыразылыгъын билдиргенди эмда Россейни Президенти Владимир Путин салгъан борчланы толтурур ючун мындан ары да къолдан келгенни аямазгъа айтханды», - деп айтылады билдириуде.

Ачылыу

Нальчикде — патриот ниетде юйретиую арасы

Нальчикде жаш тёлюню патриот ниетлеге юйретген «Эльбрус» деген ара къууанч халда ачылгъанды. Аны къуралыуу Росмолодёжьну «Регионну жаш тёлюге» деген къырал программасына кёре Президентибиз Владимир Путинни башламчылыгъы бла бардырылгъан «Жаш тёлю эм сабийле» миллет проектни хайырындан болгъанды, деп билдириледи КъМР-ни Башчысы тюбешиуле, форумла, билимлерин ёсдюрген тренингле бла мастер-классла бардырыргъа онгла къуралгъандыла.

Дагъыда арада спорт бла кюреширча, туризм ишге юйренирча онгла къуралгъандыла эм скаладрому да болгъан зал барды, жаш тёлюню эл мюлк ишге юйретген агропаркы, тюрлю-тюрлю чырмауладан ётген аскер патриот жаны бла шартланы эм тёрели ниет байлыгъыбызны сакълаугъа, андан сора да, насийхатчылыкъны бла волонтёрчулукъну айнытыугъа аслам эс буруллукъду.

«Эльбрусну» ачылыуу Къабарты-Малкъарны жаш тёлю инфраструктурасын айнытыуда энтта да магъаналы атламладан бириди, бюгюнлюкге районланы асламысында жаш тёлю арала жетишимли ишлейдиле.

Казбек Коковну МАХ-да каналында.

Башхача айтханда, Шимал Кавказда сау жылны ишлеген эм уллуладан бири болгъан кёп функциялы комплекс ачылгъанды. Ара Нальчикни курорт тийресинде Долинскде орналыпды эм алгъын «Коммунальник» сабий лагерьни тийресин алады, ол лагерь арт жыйырма жылда ишлемей тургъанды. Бюгюнлюкде ол толусунлай жангыртылгъанды, энди кёп жылланы жаш тёлюге биягъы ишлеп турлукъду.

Беш гектары болгъан жерде тюрлю-тюрлю кластерле орналыпдыла, 230 адам турурча жатхан жери да болгъан эки корпус, алада кёп кюнлени ичинде бардырылыучу тюрлю-тюрлю юйретиуде ишни бардырыргъа жарагъан комплекси бла маданият эм жарыкъландырыу жаны бла жумушланы тамамларгъа ачыкъ театры да барды. Мында жаш тёлю бла байламлы республикалы, регионланы араларында, битеуроссей эм халкъла аралы даражада форумланы бардырыча онгла этилгендиле. Андан сора да, жаш тёлю арада «Биринчилени атламлары» деген битеуроссей биригиую Къабарты-Малкъар бёлюмю орналыкъды.

Ачылгъан араны баш борчларындан бири сабийлени бла жаш тёлюню патриот ниетлеге юйретиудю, дагъыда мында битеуроссей инсан бирликни кючлеуге, тарых бла байламлы керти шартланы эм тёрели ниет байлыгъыбызны сакълаугъа, андан сора да, насийхатчылыкъны бла волонтёрчулукъну айнытыугъа аслам эс буруллукъду.

Быллай аралада сабийле бла жаш тёлю кеслерини фахмуларын айнытыргъа, жангы билим алыргъа, чыгъармачылыкъ иш бла, спорт эм туризм бла кюреширге эм жамауат бла байламлы магъаналы башламчылыкъланы жашауда бардырыргъа онг табарыкъдыла.

Бек ышанама, жаш тёлюню патриот ниетлеге юйретген «Эльбрус» ара ары келгенлеге кеслерин деменгили къыралыбызны инсанлары болгъанларына тюшюндюрлюгюне, бирликни бла шуёхлукъну не болгъанын сезерге, Ата журтлары бла ёхтемлеририклерине эм мында алгъан сынаудан бла билимден кеси тенглерине юлюш чыгъарлыкъларына, деп айтылады билдириуде.

Багъа бериу

Саулукъ сакълаудубузну иши федерал даражада кезиулю кере белгиленнгенди

Алгъаракълада Москвада «Качествону битеудуния кюню» халкъла аралы форумну чеклеринде «Тынгылылыкъны алчысы – 2026» битеуроссей конкурсда хорлагъанла къууанчлы халда саугъаланнгандыла.

Эришиую «Качествогъа къыралны жанындан кёз-къулакъ болууну къыйматлылыгъын кётюрюуде алчылыкъ ючун» бёлюмюнде Къабарты-Малкъарны саулукъ сакълау министри **Рустам Калибатов** белгиленнгенди. Ол медицина болушлукъ къоркъуусуз болуруна дайым къайгъыргъаны, ведомстволаны араларында байламлыкъланы кючлегени эмда аяулу оноу этиую амалларын тири хайырланнганы ючун саугъаланнганды.

«Тынгылылыкъны алчысына-насийхатчысына» уа КъМР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну Перинатал арасыны баш врачыны багъыу-сынау иш жаны бла орунбасары **Нина Мамхегова** саналгъанды. Ол насийхатчылыкъны уллу школун къурагъанды, Россейни 14 регионундан 16 мингден аслам специалистни хазырлагъанды.

Конкурсда хорлагъанлагъа саугъаларын РФ-ни промышленность эмда сатыу-алыу министри Антон Алиханов бла «Роскачество» биригиую башчысы Максим Протасов бергендиле.

- Инсанларыбызны къайда жашагъанларына да къарамай, медицина болушлукъ бла тенг халда эмда бийик даражада жалчытыу саулукъ сакълауну баш борчу болгъанлай къалады. Аны тамамлар ючун, багъыу амалланы игилендире барыуну, саусузланы къоркъуусузлукъларын жалчытыуну, ауруулладан сакъланыуну тынгылы къурауну, шёндюгю цифралы технологияланы сингдириую бирикдирирге керекди, - дегенди Россейни саулукъ сакълау министри **Михаил Мурашко**.

Казбек Коков республиканы Саулукъ сакълау министерствосуну командасын, регионну медиклерини барысын да хорлам бла алгъышлагъанды эмда Къабарты-Малкъарны жамауатына хайырлы ишлеринде жангы жетишимле тежегенди, деп билдириледи КъМР-ни Башчысыны МАХ-да каналында.

Къайгъыруу

КъМР-ни Башчысына ыразылыгъын билдиргенди

Къабарты-Малкъарда бу кюнле жаш тёлюню кюнлерича къуралып озгъандыла, деп жазылады КъМР-ни Башчысы **Казбек Коковну** МАХ-да каналында. 1500-ден артыкъ жаш адам «Онланы бийикликлери» форумгъа къатышхандыла. Мында жаланда Росмолодёжь. Гранты эришиую эсеплерин чыгъарып къоймагъанлай, грант болушлукъну игилендириу онгланы да сюзгендиле.

Дагъыда Жаш тёлюню патриот халда юйретиу «Эльбрус» араны къууанч халда ачхандыла. Жаш патриотлагъа деп строевой эмда медицина хазырлыкъны класслары, медиакласс, скалодрому бла спорт кластер, БПЛА операторлагъа деп окъутуу комплекс эмда агропарк жарашдырылгъандыла.

Нальчик Россей-2027 Жаш тёлюню ара шахары деген ат ючун кюрешге тири къатышханы туура кёрюнеди.

Росмолодёжьну таматасы **Григорий Гуров** Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Казбек Коковха бла аны къаумундан адамлагъа жаш тёлю политиканы айнытыугъа бла анга не жаны бла да себеплик этиуге къыйын салгъанлары ючун ыразылыгъын билдиргенди.

Билим

Эм иги насийхатчыланы санында

«Билим» Россей биригиу эмда РФ-ни Жарыкъландырыу министерствосу «Билим. Насийхатчыла» битеуроссей проектни эсеплерин чыгъаргъандыла. Эришиуге къыралны 86 регионундан келечиле къатышхандыла. Сайлауну эсеплерине кёре Къабарты-Малкъардан он насийхатчы тюрлю-тюрлю бёлюмледе алчыла болгъандыла. Аны юсюнден КъМР-ни Башчысы **Казбек Коковну** МАХ-да каналында айтылады.

«Насийхатчы-педагог» бёлюмде Лариса Шомахова, Эльмира Гаджиева, Диана Мамиева, Атабийланы Альбина, Зарема Маремшаова эм Людмила Снигирева хорлагъандыла.

«Насийхатчы-башчы» бёлюмде – Оксана Керефова, Инна Кудаева, Рамета Шериева эм Жарашууланы Эльмира.

Проектге къатышханла школчулагъа себеплик этген, аланы фахмуларын айнытыугъа бла билим бериу ишни игилендириуге бурулгъан кеслерини энчи насийхатчылыкъ сынамларын туура этгендиле.

Жангыртыу

Мардагъа келиширча, къоркъуусуз да болурча

Быйыл Къабарты-Малкъарда «Жашау этерге инфраструктура» миллет проектге кёре жолланы 73 километрден асламында 10 объект бла эки кёпюр жангыртылып, мардалагъа келиширча боллукъдула, деп билдириледи КъМР-ни Транспорт эмда жол мюлк министерствосуну пресс-службасындан.

Алгъадан келишим этилгени себепли жылны ал кюнлеринде окъуна талай жолда тынгылы ремонт башланнган эди. Ол иш андан ары бардырылады, жангыртыу ишле къыралны магъаналы жолларында, элледе эм Нальчик шахар округда да бардырылыкъдыла.

Эм уллу объектге стратегия магъанасы болгъан Новопавловск–Прохладный–Моздок автомобиль жол саналады. Анда ишле былтыр окъуна башланнган эдиле. Аны хайырындан Къабарты-Малкъарны, Ставрополь крайны эм Шимал Осетия-Аланияны бирге къошхан жолну 7,6 километр тенгли бири бюгюнлюкде хайырланыргъа берилгенди. Ишлени кезиуюнде жолну мурдорун кючлер хыйсапда 1,5 -2 метр чакълы бирине зыгъыр къуюлгъанды, ахырында 20 сантиметр чакълы къалынлыгъы болгъан юч къат асфальт салыннганды.

Бу жолну, районда жашагъанладан тышында, бирси регионлагъа баргъанла да аслам хайырланадыла. Кюн сайын былайтын 10 минг машина жюрюйдю, ол санда ауур жюк ташыгъанла да ётедиле.

Андан сора да, Урван, Прохладна районланы бла Басхан шахар округну бирге къошхан Чёрная Речка – Благовещенка жолну да 12,7

километри жангыртылгъанды. Дагъыда 7,4 километр тенгли бирде Малка–Ингушлу жолгъа тынгылы ремонт этилгенди. Ол санда Сармаковода Ленин эм Кичибалыкъда Чкалов ара орамла да жангыртылып, айбат эм къоркъуусуз болгъандыла.

Терк районда да Хамидие-Тёбен Курп участокда Хамидие элни Бориев бла Кудаев орамларына, 4,8 километри тенгли бирге, тынгылы ремонт этилгенди. Нальчик–Майский трассаны 6,1 километри мардалагъа келиширча болгъанды.

Сагъынылгъан кезиуде жангыртыу ишле 2019 жылда башланнган Псыгансу бла Эски Черек эллени къатлары бла ётген Черек–Жемтала–Сукан-Суу жолну 5,3 километринде да тийишли ишлени бошарча мадар этилгенди.

Эсге сала айтсакъ, жылны ахырына эм магъаналы объектледен бири - Экинчи Чегем–Булунгу жол да - хайырланылыргъа берилликди. Бусагъатда мында ишле 25 километр тенгли бирде барадыла: жолчула жолланы мурдорларын кючлейдиле, жардан таш, топуракъ тюшмезча, бетондан хунала, жаууп саркъырча быргъыла саладыла.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Эл мюлк

Алмадан тангг кесек сатылгъанды

Кёп болмай Къабарты-Малкъарда Агропромышленный комплексни продукциясыны къоркъуусузлугъуна бла тынгылылыгъына контроль этген федерал араны ишчилери «Магнит Агро Фермер» биригиуге сатылыргъа жибериллик алманы 2,6 минг тонна чакълы бирин тинтгендиле эмда заранлы къурт-къумурсхала, саулукъгъа къоркъуу салырча затла да табылмагъанларын билдиргендиле. Алай бла алмала карантин излемлеге келишгенлерине шагъатлыкъ къагъыт берилгенди.

Сагъынылгъан федерал компания бла байламлыкъда ишлеу жылны узуну къыралны рыногун жемишле бла жалчытыргъа онг берликди. Тирликни холодильниклеге салырдан алгъа тинтиуле бардырылгъанлары уа тынгылы продукция къоллу болургъа себеплик этерикди. Белгилисича, жаланда бир бузулгъан жемиш уллу къоранчлагъа келтирирге боллукъду.

Быйыл «Магнит» «Экосад» биригиу бла бирге Къабарты-Малкъарда жемишлени сакълау жаны бла проектни да бардырады. Аны чеклеринде тирликни фитосанитар мардалагъа келишгенине бла къалгъанына аслам эс бурулады.

Эсге сала айтсакъ, Къабарты-Малкъар озгъан он жылны ичинде терек бахчачылыкъ жаны бла юч алчы регионну санына киреди. Анга хауа болумла, жерни къурамы, экология эм иш кёллю жерлешлерибиз, башха шартла да себеплик этедиле. Аны бла бирге республика жыл сайын кесини рекордун жангыртханлай турады.

КъМР-ни Эл мюлк министерствосундан билдиргенлерине кёре, жыйырма жыл мындан алгъа терек бахчала жюз гектарла бла саналгъан эселе да, бусагъатда ала 29,8 мингден аслам гектарны тутадыла. Аны асламысы неда 23 минг гектарында терк айныгъан терекле салыныпдыла.

Бюгюнлюкде мюлкледе алмаладан миллион тоннадан артыкъ алынады. Алагъа Россейни кёп регионларында сурам бардыды. Алай бла къыралда сатылгъан алмаланы ючден бири бизни республикада ёсдюрюлгенледиле.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман хазырлагъанды.

Жазылыу-2027

«Заманны» — хар таулу юйюрге

Хурметли жамауат!

Ана тилибизде чыкъгъан газетибиз къыралыгъыбызны белгилеринден бириди. Аны таулу юйюрледе окъулууу, кёрюнюую къууанчды, ёхтемликди. Ол кесибизни ёз халкъыбызны адамына санагъаныбызны шартыды, сабийлерибизни, туудукъларыбызны тюз ёсдюрюуню, ана тилибизни, маданият хазнабызны сакълауну себебиди.

Шёндю Россейни почтасыны бёлюмлеринде 2027 жылны биринчи жарымына жазылыу бардырылады. Газетни алты айгъа багъасы **1192 сом бла 62 капекди**.

Изданиябызгъа Интернетде бу адресни **https://smikbr.ru/zaman** ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа да боллукъду.

Алайды да, келигиз, «ЗАМАННГА» жазылайыкъ, аны алайыкъ, окъуюкъ, газет бла бирге болайыкъ!

Бизни индексибиз – П 5893

Унутулмазлыкъ тюбешиуле, эсде къаллыкъ ушакъла

2 бет

«Саусузлагъа ышаныулукъ бериую магъанасы чексиз уллуду»

3 бет

Жерчиликде урунургъа сюйгенлеге – ачыкъ дерсле

4 бет

Маданият

Унутулмазлыкъ тюбешиуле, эсде къаллыкъ ушакъла

Бу кюнледе Къабарты-Малкъарны халкъ поэти Гыттыуланы Магомет (Максим) туугъанлы 110 жыл болгъаны бла байламлы, аны эсгериуге аталып, кёп жерледе жыйылыула барадыла. Зольск районда аны поэзиясы бла байламлы ишле хар бир китапханада баргъанларын айтыргъа керекди. Аладан бири Кичибалыкъ элни Маданият юйюнде ётгенди. Аны бу мекямны директору Гуртуланы Зульфия къурагъанды. Ол бу адабият-музыкалы тюбешиуге «Аны жанында макъамла ойнайдыла...» деп атагъанды.

Сахнаны гюлле жасагъандыла. Аны аллында уа поэтни тюрлю-тюрлю заманлада алыннган суратлары тагъылгъандыла.

Ол кюн Кичибалыкъгъа къонакъгъа кёпле келгендиле, ол санда Москвадан келген жазыучу, поэт, кёчюрмечи Лазарь Шестаков, жазыучу эм устаз, кёп жылланы Псынадаха элде администратор болуп тургъан Мухарби Асланов, жазыучу Али Жигатов, Гыттыуланы Самира бардыргъандыла. Ала поэтни жашау эм чыгъармачылыкъ жолундан тынгылы хапар айтхандыла. Ол кюн къонакъла да, элни жамауаты да белгили поэтни назмуларына, алагъа этилген жырлагъа тынгылагъандыла. Тепсеулеге къарагъандыла.

Кичибалыкъ элни администрациясыны таматасы Бапыналаны Лейля, къонакъла бла саламлашып, быллай тюбешиуле сабийлеге, тамаланы Максимни жашы Ахмат, аны юйдегиси Туменланы Аминат, бу районда библиотекада ишлегенлени къауууму, Псынадахада китапхананы таматасы Аминат Сижажева, Приречный элден Заира Шаова, Сведловодскийден Фатимат Барсукова, районда «Родник» атлы поэзия клубну келечилери эм башхала.

Сахнада бу ишни уа школчула Ибрагим Гятов бла Курталагъа да къалай магъаналы болгъанларыны юсюнден айтханды.

Гыттыуланы Максимни жашы Ахмат атасы бла аны алгъа Уллу Ата журт уруш, артда уа сюргюн айыргъанлар, кёп жылланы кёрюшмей туруп, ала къалай тюбешгенлерини хапарын айтханды. Аны юй бийчеси Аминат а, ол Максимни юйюне кирген кюнден башлап, аланы аралары къалай жылыулу болгъанын, ол аны атасындан кем кёрмегенин, акъылына, къылыкъ хунерине бюгюн да сейир этгенин, аны туудукълагъа юлгюге салгъанын да айтханды.

Кичибалыкъны администрациясыны башчысы Бапыналаны Лейля.

Малкада.

Т.К. Мальбахов атлы китапханада.

Шордаково элде.

Мухарби Асланов, жазыучулукъ ишни тасхалары кёп болгъанын белгилеп: «Бу биз бюгюн хапарын айтхан Гыттыуланы Максим а, жазгъанына кёре, аланы да уста билгенди, къырал къуллукъну да айыпсыз жюрютгенди. Аны шуёхлукъ тута билгенине уа ким да сукъланырчады – маршалла, космонавтла, жигитле... – битеу дуниягъа белгили адамла. Аны биле, биз быллай ишге къалай къатышмай къаллыкъ эдик. Кёп зат билсек да аны юсюнден, ол бюгюн, мында айтылгъаннга тынгылагъандан сора, бютюнда бийик кёрюннгенди бизге. Ол халкъыны атын айтдыргъанды, Ата журтну къоруулагъанды, къыралына къуллукъ этгенди. Аллайла аздыла. жаланда малкъар халкъ угъай, битеу да республика ёхтемленебиз аны бла. Бу жыл къыралда халкъла арасында бирликге аталгъанды. Биз а, малкъарлыла бла къабартылыла, не заманда да бирге болгъанбыз, арабызда къан жууукълукъла да кёпдюле. Малкъар халкъ уллу къыйынлыкъ сынагъанды – кёчгюнчюлюкде болгъанды. Аны юсюнден Кязимни жазылгъан «Окопла» деген, Мусукаланы Абдул-Керимни сёзлерине этилген «Туугъан элим» деген жырланы айтханды.

«Горянка» атлы тепсеу ансамбльни къызлары да кеслерини тепсеулерин саугъа этгендиле.

Ма аллай жылыулу тюбешиу болгъанды Кичибалыкъда.

Айтханымча, Зольск районда Максимни къайсы элде да эсгергендиле. Приречныйде, «Поэзия жизни Максима Геттуева», Шордаковода «Чуткие струны поэта», Светловодскда «Поэт, рождённый у подножья Эльбруса», Коменномостда «Певец гор Кавказа» атлы тюбешиуле, адабият сагъатла баргъандыла. Малкада «Горская душа», Псынадахада «Певец гор и человеческого счастья», Хабазда «Вечный пленник высоты», Комлюковода «Певец гор» деген китап кёрмючле эм окъуучула бла поэтни жашауна эм чыгъармачылыгъына аталгъан дерсле баргъандыла.

Нальчикде Мальбахов атлы миллет китапханада да эсгергендиле Гыттыуланы Максимни. Ол «Он жил, воевал и творил...» атлы мероприятияны краевед бёлюмню таматасы, КъМР-ни маданиятыны сыйлы къуллукъчусу Гергъокъланы Лейля къурагъанды эм бардыргъанды. Ол уллу поэтни жашау, чыгъармачылыкъ жолундан хапар айтханды.

Ол ингирни сыйлы къонакълары поэтни юйюрю – жашы Гыттыуланы Ахмат бла аны жашау нёгери Туменланы Аминат болгъандыла.

Нальчикни 6-чы эмда 13-чю номерли школларындан келген жашла бла къызла Максимни назмуларын окъугъандыла. Ары келгенле аны сёзлерине жазылгъан жырлагъа тынгылагъандыла. Поэтни юйюрю уа аны жашауда къаллай жумушакъ, акъыллы, сабыр адам болгъанын белгилегендиле. Аны юсюнден башхала билмеген шартланы, айхай да, жаланда юйде аны кюн сайын кёрген адамла айтыргъа боллукъдула, бары да алагъа сейирсинип, сюйюп тынгылагъандыла.

Бу тюбешиуле, эсгериуле нени юсюнден айтадыла? Баям, ала жаланда эсгериу бла чекленип къалмайдыла – ала тёлюлени араларында поэзияны, кишиликни, Ата журтха сюймекликни юсюнден баргъан ушакъладыла. Ала уа, жюз жылла ётгенде да, магъаналарын тас этмейдиле.

Бу шартла игилени юлгюлери не заманда да миллетни алгъа элтгенини шагъатлыкъларыдыла.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.
Суратла авторнудула.

Хунерлилик

Гитчеликден умутларына жетерге талпына

Жашларыбыз бла къызларыбыз мектепде, бийик билим берген юйледе окъугъанлары бла бирге ол неда бу жаны бла хунерли болсала, быллай шартха барыбыз да къууанабыз. Нек дегенде бюгюнлюкде жаш тёлю, телефонладан айырылып, заманларын аллай фахмуларын айнытыугъа хайырлансала, ол бютюнда кёллендиреди. КъМКъУ-ну информациялы технологияла эмда экономика колледжини «Экономика эмда бухгалтериялы эсеп» бёлюмюню экинчи курсуну окъуучусу Ёзденланы Регина да аллайладанды.

Тырныауузда ёсген къызчыкъ экинчи классха жюрюгенинде келтирген эди аны анасы Ирина шахарда Искусстволаны сабий школуна. Бери Регинаны тамата къарындашчыгъы Альберт къыл къобузда согъаргъа юйренирге жюрюй эди ары. Анда устазла сабийле бла къаллай концертле къурагъанларын кёрюп, юйюрню анасы къызчыкъны бери хореография бёлюмге келтиреди. Аны ючюн а Регина бюгюнлюкде анасына болмагъанча ыразыды, нек дегенде тепсеусюз ол кесини жашауун кёз аллына окъуна келтиралмайды.

Алай бла къызчыкъ Тырныауузда Абайланы Солтан-Бек атлы Искусстволаны сабий школун айырмалы бошагъанды. Аны уа мында тепсерге устазла Теммоланы Залина Шарапиевна, Анна Федельевна Певнева, Этезланы Сапира Рашитовна юйретгендиле. Биринчи кюнден окъуна тепсеулеге тюшюнюрге Регина аз да къыйналмагъанды, ала аны жюрегин бийлеп, ол алагъа бютюн талпыныулукъда юйреннгенди.

Къайсы усталыкъ, хунер бла да байламлы хар адамны бир энчи кёрген заты, ышаны болмай къалмайды. Ёзденланы къызчыкъда уа ол «Тау ауана» деген ат бла энчи кеси (сольный) кёргюзтген тепсеудю. Ол аны бла, кертиди, анга тюшюнген ал кезиуде да чыкъгъанды сахнагъа. Алай эсе да, бу тепсеуню тынгылы, бийик даражалы эбине жетер ючюн а, аны бла юч жылны ичинде ишлегенди.

Анга аллай бир къыйын салгъаны уа эсленмей да къалмагъанды. Регина бу тепсеую бла Санкт-Петербургда бардырылгъан «Хрустальлы къонгуроу тауушла» атлы 8-чи халкъла аралы эришиуге къатышханды. Аны «Миллет энчиликли тепсеу» деген бёлюмюнде биринчи даражагъа тийишли да болгъанды. Къызчыкъны ол эм айырмалы жетишимлеринден да биринчиси болгъанын белгилерчады.

«Тау ауана» деген тепсеуню юсюнден энчи айтсакъ, биз да кёргенбиз Регина аны къалай тепсегенин. Айхай да, ол жengил чыгъарма тюйюлдю: саулай беш такъыйкъаны ичинде аны тепсеген адамгъа аякъ бурунларында туруп турургъа керекди. Къыз сабийге угъай, жашчыкълагъа окъуна ол къыйын жумушду, анга алай терк да, тынч да юйренип къалалмайса.

Бу тепсеу кеси да пуанты деген балетде кийилген аякъ кийимледе тепселеди. Алагъа да аякъны

юйретген жengил болмайды, ол затха уа къызчыкъны Анна Федельевна тюшюндюргенди. Устаз анга эм алгъа кесини пуантылерин берип да тургъанды, артда уа аланы излеп, сатылгъан жерлерин табып, алай алыргъа тюшгенди. «Бу тепсеуню чегине жетер ючюн, юч устазым да уллу къыйын салгъандыла, барысына да ыразыма. Аны кёргюзтюп, жетишимли болгъаным а кесиме, бютюнда хунериме ышаныулукъ сезимни кючленирине себеплик да болгъанды»,-дегенди ушагъыбызны кезиуюнде къызчыкъ кеси уа.

Биз, андан сора да, аны «Тушури» атлы гюржю миллет тепсеуню къалай кёргюзтгенине къарагъанбыз. Бу да адам кеси аллына тепсеген чыгъармады. Анга уа юч айны ичинде асламысында Сапира Рашитовна юйретгенди къызчыкъны. Бу чыгъарма бла да Регина сахнагъа аслам кере чыкъгъанды, кёплени кесини хунери бла къуандыргъанлай келеди. Искусстволаны сабий школуну «Арабеск» тепсеу ансамбли бла бирге ол кёп жерледе айырмалы болгъанды, белгилегенибизча, аны солисткасы болуп да тургъанды.

Аны бла да чекленмей, онлайн халда бардырылгъан эришиулеге энчи тепсеулерини видеоларын жиберип, Москвадан, бирси шахарладан да анга даражалы дипломла, грамотала аслам халда келгендиле. Ол кеси аллына да энди тепсеуле сала да биледи, бу жаны бла да устазларыны барысына да ыспас этеди.

- Залина Шарапиевна алты жылдан аслам заманны юйретгенди. Мени тепсеуге сюймеклигими, талпыныууму да ол кючлегенди. Адамны хунери болгъанлыкъгъа, баям, ол кимни къолунда тюшюннгени уллу магъананы тутады. Сахнагъа чыкъгъаным а манга жамауатха къошулуу, адамланы арасында кесинги жюрюте билиу дегенча ышанла бла байламлы да уллу болушлукъду. Жаланда сахнада угъай, тойлада тепсерге да бек сюеме, жарыкълыкъны жаратама. Тепсеуню бир ажайып затныча сеземе. Нек дегенде, тепсей туруп, жюрегиме хошлукъ келгени бла бирге дуния да саулай ырахат болгъанча кёрюнеди,-дейди андан ары кесини хунери бла байламлы сезимлерини юсюнден.

Юйюр Нальчикге кёчгенинден сора уа, Регина мында «Насып» халкъ тепсеу ансамбльге жюрюп тургъанды, аны художестволу башчысы Элеккуланы Нюрмухамматды. Жууукъ-ахлулары да ол къатышхан концертлени оздурмазгъа кюрешедиле. Ыннасы Умарланы Разият а аны тепсегенине телефонну болушлугъу бла да къарайды, туудугъуну хунерини айный баргъанына да къууанады.

Бюгюнлюкде Ёзденланы къызчыкъ асламысында окъууна эс бура эсе да, биринчи курсда болгъанында, окъуугъа энди киргенлени арасында къуралгъан эришиуде тепсеую бла да биринчи жерге чыкъгъанды. Усталыгъы бла байламлы билимин ёздюрюп, бийик билим алыр, бакалавриатда, андан ары да окъур умутдады. «Кертиди, тепсеуню бек жаратама, болсада хунерден тышында да, усталыгъым болурун сюеме. Алай эсе да, келир заманда сабийлени тепсеуге юйретиу жаны бла кюрешир муратым да барды, ол умутларым толур ючюн а, къолумдан келгенни аярыкъ тюйюлме»,-дейди.

Айхай да, жаш адамланы окъуу-билим алгъан кезиулеринде заманлары аз къала эсе да, Регина бош кезиуюнде кеси аллына тепсеуле бла кюрешгенлей турады. Окъуу юйде да, жамауат ишге тири къатыша, хунерин хайырланады. Андан сора да, ол тылыдан татлы ашарыкъланы хазырлайды, бютюнда бег а юйдегилери, жууукълары-тенглери аны синнабонларын жаратадыла. Кеси уа бош заманында эм алгъа анасына болушургъа ашыкъгъанын, китап окъуу аны сёлешиу тилин айнытханын, тепсеу а кёлюн кётюргенин, жашауун жарыкъ этгенин да айтады.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Ыспаслау

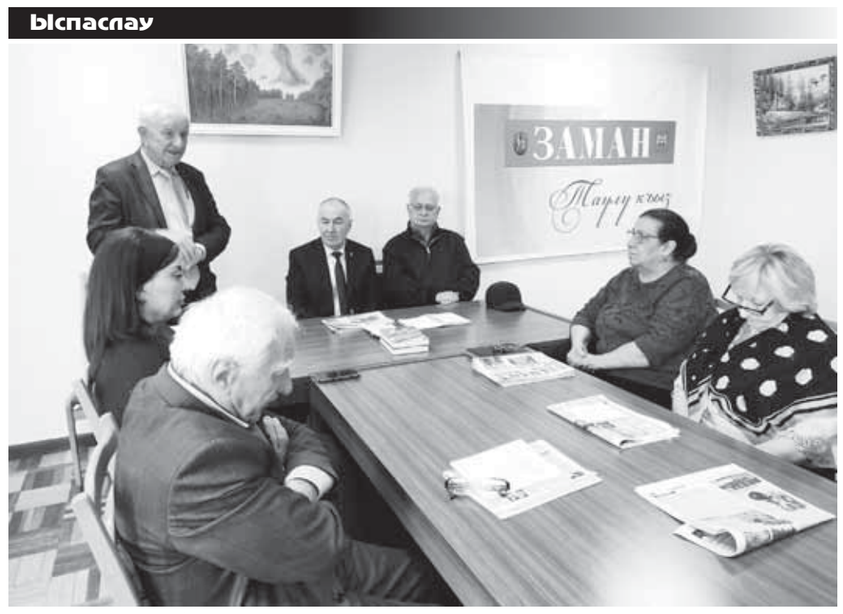

Бир бирни сыйын кёрюп

Не заманда да бир тюрлю бир иш бла кюрешген адам аны этгенине жамауат не багъа бергенине эс бургъанлай келеди. Баям, ол аны башхалагъа керек зат бла кюрешгенине, тюз жол бла баргъанына жангы шагъатлыкъ излегени бла байламлыды. Махтау ючюн аз адам кюрешеди бюгюн, алай а этген иши жамауатына, халкъына, къыралына жарагъанын, ол керек болгъанын ангыласа, кимни да учуулукъ алады, ол андан да къаты ишлерге талпынады.

Баш кюн «Заман» газетни редакциясында озгъан ыйыкъда ишлегенибизге багъа бере, бара тургъан ыйыкъда боллукъну белгилей тургъанлай, къонакъла келгендиле – экиси да Къабарты-Малкъарны Парламентини депутатлары болуп тургъан, миллетде даражалары жюрюген жашла: Кязим хажини туудугъу, белгили къурулушчу инженер Мечиланы Асхатны жашы Таука бла экономика илмуланы кандидаты Макытланы Азнорну жашы Талип. Ала огъурлу жумуш бла атлагъандыла босагъадан: Мечиланы Кязимни – халкъыбызны бети болгъан сыйлы адамыбызны эсгериуге аталгъан Жыгъышыудан VIII битеуроссей эришиуле бла байламлы газетни баш редактору Къонакъланы Хасаннга ыразылыкъ къагъыт бла аны белгисин келтиргендиле. Таматаны аты бла болгъанлыкъгъа, ол кеси айтханлай, бу саугъа битеу да республикада бола тургъан ишлени, узакъда, жууукъда да бизни адамларыбызны жетишимлерини юслеринден тынгылы хапар берген журналист коллективге аталгъанды.

Мечиланы Таука, бу саугъаланы берген Кязимни атын жюрютген фондну тарыхын айтып, ол жаланда Кязим бла байламлы болмай, битеу да халкъыбыз бла байламлы болгъанын белгилегенди. Ана тилибизде чыкъгъан газетни эрттеледен да окъугъанын, билгенин айтханды ол. «Сизни этген ишигизни магъанасы къалай уллу болгъанын айтып турсам да жетишдиралмам. Мен кесим да чыгъарып тургъанма газет. Аны къыйынлыгъын ангылайма. Бютюнда телефонланы, компьютерлени, Интернетни заманында. Бюгюн газет жаланда жангылыкъла билдирген бла чекленип къалмайды, ол къураучу жумушланы да толтурады, бирлешдирген да этеди. Мени тилегим: таулу эллени тарыхларындан жаза турсагъыз сюерик эдим. Иги хапарла келтириучюле болугъуз», – дегенди ол.

Макытланы Талиб а, газетни юсюнден айта: «Къарап турама да бюгюн, тинтип, халкъны жумушуна былай жараргъа кюрешгенигизге ыразылыгъымы айтыргъа сюеме. Арт заманда «Заман» газетде иги, тынгылы хапарла чыгъадыла. Элге барсам, жыйылгъан жерде анда аны юсюнден ушакъла болгъанларын да сюйюп белгилейме. Тарыхны юсюнден жазгъаныгъыз хар заманда да сейирди окъуучугъа. Сёз ючюн, къайсы эл къачан къуралгъанын алсакъ окъуна. Мызыланы Исмайылча тарыхчылары болгъан халкъны айтыр заты уа барды келлик тёлюлеге», – дегенди.

Къонакъланы Хасан да бу сыйлы адамланы юслеринден эсде къаллыкъ шартланы айтханды, жамауатха этген игиликлерин эсге тюшюргенди. Ол да къурулай иймегенди аланы – ана тилибизде чыкъгъан, тюрлю-тюрлю заманлада аты тюрлене келген, алай а ниетин, жолун да ажашдырмай, керти таулу сёзню айтхан жангыз газетибизни юбилейине – 100-жыллыгъына аталгъан китапланы саугъа этгенди.

КЕРТИЛАНЫ Сакинат.
Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Учунуулукъ

Письмо жазыу сакъланырча

Алгъаракълада Кёнделенни 4-чю номерли орта школунда 9-чу классны окъуучусу Тюбейланы Альфияны саугъалау ётгенди. Ол почтаны жыл сайын бардырылгъан «Лучший урок письма-2026» деген конкурсуну лауреаты болгъанды.

Альфия «Адамланы араларында байламлыкъла цифралы дунияда алай магъаналы нек болгъанларыны юсюнден шуёхгъузгъа жазыгъыз» номинацияда белгиленнгенди. Устазы Отарланы Жамиля Хусеевнаны башчылыгъында хазырланнган конкурс ишинде Альфия былай жазады: «Бусагъатдагъы жашауда нейросетьлени, электрон сервислени эмда ИТ-технологияланы айныуларына уллу магъана бёлюнеди. Алай бир гаджет бла да алышалмазса адамланы бетден бетге тюбеп сёлешиулерин бла жюрек жылыуларын. Аланы сакъларгъа керекди».

Школну завучу Улакъланы Марина Магометовна чертгенича, сабийлени письмола жазаргъа юйретиу – сезимлени ачыкълауну энчи амалыды, авторну жюрек сырын аны хаты бла ангыларгъа онг берген. Жюри Тюбейланы Альфияны эслилигин да оюмлулугъун эмда шёндюгю заманда адамланы орталарында жюрек ачыкълыкъны кёре билгенин чертгенди.

Конкурс саулай къыралда жыл сайын январьдан сентябрьге дери 24 жылны ичинде ётеди эмда анга битеу бардырылгъан тарыхында 2,6 миллион жаш россейли къатышханды. Аны къурагъанла – Россейни Почтасы, Россейни связьда ишлегенлерини профсоюзу, Москваны М.В.Ломоносов атлы къырал университети, Россейни Жазыучуларыны союзу эмда Россей Федерацияны Къоруланыу министерствосу.

Россейни халкъларыны бирлигини жылында конкурсну «Аллай усталыкъ барды – Ата журтну къоруулау...», «Насыплы юйюрню амалы», дагъыда «Биз жомакъны керти этерге туугъанбыз!» патриот номинацияларына къатышханла кёбюрек болгъандыла.

Россейни Президенти Владимир Путин 2012 жылда окъуна почтаны конкурсуна бийик багъа бичгенди: «... Бу сейир, кёпле жаратхан эмда, кертиси бла да, ариу проектни башлагъан адамлагъа энчи ыспас этерге сюеме. Быллай инсанлыкъ, жамауат башламчылыкъла сабийлеге эслилигин бла оюмлулугъун эмда шёндюгю заманда адамланы орталарында жюрек ачыкълыкъны кёре билгенин чертгенди. Конкурс саулай къыралда жыл сайын январьдан сентябрьге дери 24 жылны ичинде ётеди эмда анга битеу бардырылгъан тарыхында 2,6 миллион жаш россейли къатышханды. Аны къурагъанла – Россейни Почтасы, Россейни связьда ишлегенлерини профсоюзу, Москваны М.В.Ломоносов атлы къырал университети, Россейни Жазыучуларыны союзу эмда Россей Федерацияны Къоруланыу министерствосу.

Россейни халкъларыны бирлигини жылында конкурсну «Аллай усталыкъ барды – Ата журтну къоруулау...», «Насыплы юйюрню амалы», дагъыда «Биз жомакъны керти этерге туугъанбыз!» патриот номинацияларына къатышханла кёбюрек болгъандыла.

Россейни Президенти Владимир Путин 2012 жылда окъуна почтаны конкурсуна бийик багъа бичгенди: «... Бу сейир, кёпле жаратхан эмда, кертиси бла да, ариу проектни башлагъан адамлагъа энчи ыспас этерге сюеме. Быллай инсанлыкъ, жамауат башламчылыкъла сабийлеге кеслерине базыныргъа, кючлерин эмда онгларын кёрюрге болушадыла, чыгъармачылыкъгъа кёллендиредиле. Айхай да, ала къыралыбызны жаш инсанларын патриот ниетде адеп-къылыкъгъа юйретиуде уллу магъананы тутадыла».

Почтаны чыгъармачылыкъ проекти письмо жазыуну амалларын сакъларгъа эмда айнытыргъа болушады, жаш россейлилени юйюрню эмда ана тилни хазналарына, къыралыбыз бир тарыхлы болгъаныны эмда аны халкъларыны ёмюрлюк шуёхлукъларына эслерин бурады.

Быйыл почта Социал-маданият башламчылыкъланы фонду бла бирге, Россейни халкъларыны бирлигини жылына атап, «Детские письма о главном. В единстве наша сила» деген китап чыгъаргъанды. Ол конкурсха къатышханланы ишлерини онекинчи изданиясыды. Аланы письмолары 48000 экземпляр бла чыкъгъан жыйырма тёрт китапдан «С чего начинается Родина? Детские письма о главном» деген ат бла энчи китапхана къуралгъанды. Аладан бири – «У меня дома живёт амурский тигр» дегени – «Жылны китабы» миллет конкурсну лауреатыды. Бу китапхананы эки китабын россейли космонавтла биргелерине алгъан эдиле.

«Лучший урок письма» битеуроссей конкурс «Россейни бек иги социал проекти» деген программаны «Фахмулу сабийлеге бла жаш адамлагъа себеплик этиу» бёлюмюнде айырмалы социал проектге саналгъанды.

ГЕРГЪОКЪЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

Жол

Тыйгъычсыз жюрюуню мадарлары

«Кавказ» трассаны Къабарты-Малкъарны ара шахарыны къыйырында кесегинде жангыртыу ишле андан ары бардырыладыла, деп билдиргендиле жоллагъа къарагъан «Кавказ» управленияны пресса-арасындан.

Ремонт бара тургъан участканы узунлугъу жыйырма километрди, ишле анда былтыр кюзде башланнгандыла. Андан бери специалистле аны жети километринде кёп зат этгендиле: жолну чёкген жерлерин тюзетгендиле, чунгурланы, башха тюрлю бузукълукъланы кетергендиле.

Бизни республикагъа бу жолну магъанасы уллуду. Социал объектлеге, солуу тийрелеге, ишге да кёпле, шахарны ичине кирип айланмай, аны бла жюрюйдюле. Аны хайырындан Нальчикде орамлада транспорт болум игирек, хауа тазаракъ, тауушла азыракъ болгъанды. Сора авариялары, тыйгъычланы саны да азайгъанды.

Жолчула бу кюнледе да къыстау ишлейдиле: эски асфальтны къырып кетередиле эмда жангысын жаядыла. Аны бла бирге ызла эмда белгиле орнатыладыла.

Ведомствода белгилегенлерича, ремонт ишле тохташдырылгъан болжалындан алгъа барадыла. Аны себепли хар нени да 2027 жылда кюзде тамам этип бошар умутлудула.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Жерлешлерибиз тышында

«Жашауда адам кеси да сакъламай, билмей тургъанлай, кёп тюрлю тапсыз болумгъа тюшюп, жарсыйды, къыйын ауруп, саулугъундан айырылып да къалады. Юйлеринден сау-саламат кетип, ызларына саулукъсуз болуп къайтханла неда, кёп заманны аурууну тузагъындан чыгъалмай, инжилип тургъан адамла бек биринчи врачланы излейдиле. Насыплары болса, ахшы, билимли, уста врачны табадыла.

«Мени насыбым тутханды аламат врачха тюшерге. Ол Абшаланы Алимди. Ахыр кюнюме дери аны атын айтып, анга узакъ ёмюр, саулукъ тилеп турлукъма. Ол жаш болса да, билими, усталыгъы бла кёплеге болушханды, кёплеге андан ары жашаугъа ышаныулукъ бергенди. Аныча врачланы алларына къачан, не соруугъун бла келсенг да, жарсыуунга заманында табыладыла, къоллариндан келгенни аямайдыла», - деп жазады Нижний Новгородда жашагъан Татьяна Александрова.

Аллай махтау сёзлени Алимге дагъыда кёпле айтадыла.

Абшаланы Мухтарны жашы Алим Нижний Новгородда «Таза тери» медицина арада ишлейди. Бюгюн ол ушакъ нёгеримди.

«Саусузлагъа ышаныулукъ беруню магъанасы чексиз уллуду»

- Алим, Хасанияда 16-чы номерли мектепни айырмалы бошагъанынгы билеме, андан ары окъууунг а къалай къуралгъанды?

- Школну бошагъанымдан сора, Къабарты-Малкъар къырал университетни медицина факультетинде багъыу иш бёлюмде окъугъанма, интернатурада хирургия эмда битеулю хирургия жаны бла усталыкъ алгъанма. Ызы бла Къобан медицина университетде онкология ауруула жаны бла ординатураны да бошагъанма.

Врач дайым да усталыгъын кётюрюп турургъа тийишлиди. Аны эсге алып, алгъа – Усталыкъны ёздюрюу жаны бла «АстраМедФарм» арада, коронавирус ауруу жайылып башлагъанда уа, КъМКъУ-да ол ауруудан багъыу жаны бла билим да алгъанма.

- Медицинаны уа жюрегинг тартыпмы сайлагъанса?

- Сегизинчи классда дерсленден биринде адамны анатомиясы деген бёлюмню ёте эдик. Бюгюнча эсимдеди, юйге келгенимде, анама китапда окъугъанымы юсюнден уллу жюрек кётюрюлюулюкде хапар айтханым, анда болгъан суратланы да кёргюзтгеним. Ол сезим бюгюн да сакъланнганды мени жюрегимде, акъылымда да. Эштада, ол болгъан болур эди усталыкъны сайлаугъа элтген жолум. Медицинадан сора кесими бир башха ишде да кёрмей эдим.

Андан башлап, биологиягъа, химиягъа, физикагъа бютюн уллу эс бура, аланы къадалып окъургъа кюрешеме. Анам а: «Врач болуу бек жууаплыды, билиминг жетмей, адамгъа иги угъай, хата этерге боллукъса, башха усталыкъ сайласанг а», - деп да кёп кере айтханды. Болсада муратыма жетер ючюн, къадалып окъургъа, не къадар кёп билирге итиннгенме. Нальчикде башында айтып келген дерсленден кружоклагъа да жюрюп тургъанма. Эсимдеди шахарда сабий эм жаш эдиле. Аланы хар бириндан да бег а мен хирургияны жаратама. Бютюн да уллу, къыйын операцияланы. Мени бийик классны онкологла Токумаланы Марат эмда Жашууланы Аслан бла танышыргъа насыбым тутхан эди. Интернатурада битеулю хирургиядан ишчи жолуму да аланы къатларында башлагъанма. Онколог усталыкъны да алагъа къарап сайлагъанма, дерге боллукъма.

- Аруууну бир игиси жокъду, алай рак бек осалларындан бириди, бу аурууну баш сылтаулары недиле? Адамны не зат сагъайтыргъа керекди?

- Онкологиядан ауругъанланы араларында тютюн, аракъы ичгенле бютюн кёпдюле. Аланы ёпкелери, аш орунлары, ауузлары эмда бурун тешиклери рак боладыла. Тиширыуланы уа - асламында ана орунлары, ёшюнлери. Дагъыда бек уллу заранны нитратлары да этиледиле. Болсада адамланы кеслеринден кёп зат къалады. Врачлагъа барып, саулукъларына терк-терк къаратыргъа, диспансеризацияны ётерге керекди. Ауруу башланнган заманында ачыкъланса, андан къутулур амал барды.

Аллай болумгъа жетмез ючюн а, бек биринчи осал къылыкъладан айырылыргъа, саулукълу жашау бардырыргъа керекди. Заманында ашагъан, азыракъ къайгъы этген да бек магъаналыды.

- Операция этерге бара туруп, не келеди кёлюнге?

- Бек алгъа кеси кесими къолгъа алама. Аллай кезиуде башынга кёп тюрлю сагъышла келедиле: Аллахдан саусузгъа – саулукъ, кесиме уа жангылмауну тилейме. Сёзсюз, ахшы умутлума, билимиме, усталыгъыма да базынама. Жюрек таукеллик, сабырлыкъ да керек болгъанларын эсге алама. Хар операция кесилиги бла энчиди. Къайсысы да, китапдача, женгил, тап болуп да къалмайды. Аны ахыры хирургну хунерлигине, усталыгъына, билимине кёре болады. Артда, саусуз кесине келгенинде, этген ишинги къыйматын ангылайса. Ол такъыйкъала уа жюрекге хошлукъ берединле, ишинге сюймекликни бютюн терен этедиле.

кёп болгъан кёгетле, жемишле да саладыла. Ала адамны аш орунун, базыкъ чегисин да аурутадыла. В эмда А-гъа ушаш ультрафиолет таякъла уа териге хаталыдыла.

Не затха эс бургъа керекди? Бек алгъа адамны терисинде бир жангы затла жаратылгъанларына, жарачыкъ тюшдю эсе, ол иги кесек заманнга дери да сау болмай, къыйнай эсе, эки-юч айны ичинде уллудан-уллу бола бара эсе, сагъайыргъа тийишлиди. Дагъыда адамны бетинде, этинде мор, сепкил тамгъалагъа (ала тюрлю-тюрлю бетли эселе), къан чыгъа эсе, терк ёсе эселе да эс бургъа керекди. Аллай тюрлениулени кёргенлей, заманны оздурмай, врачха барыргъа тийишлиди.

Тамакъ, къулакъ, бурун ауруланы да заманында ачыкълар онг барды. Адам солургъа, аберини жутаргъа къыйналады, ауазы чегеди, тамагъында бир зат болгъанча сезеди, аш ашагъанда, терк-терк чачыгъады – аллай болумлагъа да олсагъат эс бургъа керекди. Дагъыда ауузну алсакъ, тилде, жаякъда терк иги болмагъан жарачыкъла, акъ зат, тюйюмчекле - ала барысы да рак аруууну биринчи белгилери болургъа боллукъдула.

- Барыбыз да билгенликден, медицина уллу атламла бла алгъа барады. Рак аруууну хорлар амал а бармыды?

- Дунияда алимле, врачла да бек къаты кюрешедиле анга къажау дарман табаргъа, белгили атламла тёлю чыгъармачылыкъны къаласында кёп тюрлю усталыкъла жаны бла билим бере эдиле. Мен а биринден чыгъып, башхасына барыучу эдим.

Бир жол а бизни КъМКъУ-ну анатомия кафедрасына элтедиле. Анда адамны саны, чархы, бюйреклери, жюреги, ёпкелери, башха затлары бла шагъырейлендиредиле. Бир-бирлеге аланы кёрюу къужур эди да, ала чыгъып кетиучю эдиле. Манга уа хар зат да сейир эди да, медицинаны сайлауума бютюн жууаплы къарап башлагъанма.

- Ишлеб а къайда башлагъанса?

- Нальчикде Онкология диспансерни поликлиникасында эмда кече-кюн да ишлеген 2-чи номерли хирургия бёлюмде врач-онколог болуп.

- Онкология ауруудан багъыуну нек сайлагъанса?

- Университетде окъугъанымда, тюрлю-тюрлю ауруладан багъыу жаны бла дерсле больницалада бардырыла эдиле. Аланы хар биринден да бег а мен хирургияны жаратама. Бютюн да уллу, къыйын операцияланы. Мени бийик классны онкологла Токумаланы Марат эмда Жашууланы Аслан бла танышыргъа насыбым тутхан эди. Интернатурада битеулю хирургиядан ишчи жолуму да аланы къатларында башлагъанма. Онколог усталыкъны да алагъа къарап сайлагъанма, дерге боллукъма.

- Аруууну бир игиси жокъду, алай рак бек осалларындан бириди, бу аурууну баш сылтаулары недиле? Адамны не зат сагъайтыргъа керекди?

- Онкологиядан ауругъанланы араларында тютюн, аракъы ичгенле бютюн кёпдюле. Аланы ёпкелери, аш орунлары, ауузлары эмда бурун тешиклери рак боладыла. Тиширыуланы уа - асламында ана орунлары, ёшюнлери. Дагъыда бек уллу заранны нитратлары

Эски китапланы къайтарып окъуй

Устаны ауазын сакълагъан «Кюн тууш»

Бюгюн алда жазыу иш бла кюрешген адамларыбызны чыгъармаларын окъуй барсанг, кёп жангы зат табаса. Сёз ючюн, унутулгъан сёзле, жангылыкълары жангыдан ачылгъан оюмла, суратлау амалланы тюрлюлюгю...

Жаболаны Тауланны жашы Магомет (1918-1990) кёп жылланы ичинде «Эльбрус» китап басмада окъуу китапла чыгъаргъан редакцияны баш редактору болуп тургъанды. Ол кеси да акъ сёзню, къара сёзню да устасы эди. 1977 жылда аны сабийлеге аталып «Кюн тууш» деген назму жыйымдыгъы бла 1995 жылда «Жай тангы» деген назму, хапар китабы чыкъгъандыла.

Суратлау сёзюнде Магометни жигитлери кёпдюле. «Кюн тууш» деген китабын алсакъ, анда келген назмула жанр айырмалыкълары бла бир ненча тюрлю боладыла. Сабийлеге деп аталгъанлыкъгъа, таматаланы сагъышландырырча шартла да тюбейдиле. Сёз ючюн, аны «Жашау къалады саугъа» деген назмусу сабий назмуду дерге къыйынды. Аны лирика жигити Ата журтха жау киргенден башлайды сёзюн. Аны къолуна сауут алып чыкъгъан атасы, пулемётчу киши, къайтмагъанды къазауатдан. Жашы уа анасын жапсарады:

Анам, бир мен тюйюлме
Ёксюз къалгъан атадан.
Жоюлгъанды кёп адам
Уруш салгъан хатадан.
Эгечлерим энтта да
Умутларын юзмейле,
Къаргъаннганда хар бири:
«Атам сау келсин!» – дейле.

Алай а назму философия оюм бла бошалады:

Ийнанмакълыкъ, таукеллик
Жол береди жашаугъа.
Ёлген ёлюп кетсе да,
Жашау къалады саугъа.

Алай бла лирика жигитни жыл санын сабийлик бла тергер онг къалмайды.

Жигерликни юсюнден айтылгъан назмулада кеслерин таныгъанла да чыгъарла. Аладан бири «Терек бахчада» дегенди. Аны жигити быхчы, къыпты да алып, терек бахчада къуругъан бутакъланы кеседи, жерни эски чапыракъладан ариулайды, от салады, жугар алып, терек тюплени къазады, «Хар ишни, чотха салып, кюнделикге жазады. Кюнделик – харкюнлюк дефтер деген магъанада келеди.

«Мараучу» деген назмугъа да айталлыкъ тюйюлсе сабийлегеди деп.

Ёхтем тургъан чыран тауну
къойнунда,
Булутдан башлыкъ чёргелип
бойнунда,
Заба сыртны тёппесини тенгинде,
Гюл жашнагъан жайлыкъланы кенгинде...

Кишилик бла «бердан» ушкок нёгери болгъан уучу, лирика жигитни да сукъландырып, ити бла уугъа барады.

«Ташжюрек» деген назму уа насийхатды. Аны жигити Зурум жаш ёсдюреди, анга алгъыш этгенлей жашайды, ол а анасыны къайгъысындан узакъды. «Гёбел адам» дегенде да автор эринчекликни сёгеди. «Ишчи къолла» дегенде уа хунерни махтайды. «Халаллыкъ» деген да юйретиу халда жазылыпды. «Жангылмазгъа сюе эсенг», «Иш къуралмаз», «Ол кимди?» «Тизгинсизлик» деген къысха назмула да ол къауумдандыла.

Философия назмулагъа санаргъа боллукъла дагъыда бардыла Магометни китабында. Сёз ючюн, «Состар таш». Анга бирде темир, бирде салта тиеди. Биреу мекям мурдоруна салады, биреу тыпыр таш этерге алады. Сора къартла махтау-ыспас этгенде, айтадыла тёзюмлюге «Тёзюмлюдю, таш кибик!» деп. Аллай оюмларгъа чакъыргъан назмуладан бири «Озгъан заман» дегенди. Анда быллай тизгинле бардыла:

Жангыдан башланмайды озгъан
заман,
Аны толу билип болсун хар адам.
Аны ючюн заманны бош иймесин,
Заман озса уа – кёлюне тиймесин.

«Солтан аппаны хапары» деген назмуну жигити мал къатында ит бла тенг жюрюген жашауундан тарыгъады, жангы жашауну махтайды. Аллай инсан назмуланы араларында «Сюеме мен» деген да барды. Аны лирика жигити баллини акъ чакъгъанын, жемиш бишип къызаргъанын, сабийни къууанчлы кюлгенин, назыны кёгергенин... Дагъыда аллай кёп затны – жашауну сюйгенин айтады. «Акъчач» деген къартха аталгъан назму да бу жыйынданды.

Табийгъатны суратлауда Жабо улу бек жетишимлиди. Ол затланы «Тауда жаун», «Жаралы гюл», «Танг атды», «Назычыкъ», «Сау бол, гюлчюк», «Дорбункъулла», «Къушхамиш терекни тарыгъыуу», «Балли терек», «Ёхтем черек», «Тенгиз жагъасында», «Кюн», «Къалай ариуду!», «Жауады, жауады къалын жабалакъ...» деген эм башха назмулада кёрюрге боллукъду.

«Хапархан бла Халимат» а сатира маталлы назмуладанды. Анда къоншуларын сёкген Хапарханны тюз ниетге юйретеди Халимат.

Сабийлеге аталгъанланы санасанг, «Къанатлыланы таныймыса?», «Хайнухум», «Жулдузлагъа барырма», «Чертлеуюкге баргъанда», «Османны кёлю», «Биз хоккей ойнайбыз», «Топайчыкъ», «Агъач уста», «Тобум», «Дадаш – иги жаш» эм башхала бардыла. Алай а быланы бир-бирлери сабийлени юслеринденди ансы, алагъа айтылмайдыла дерге да боллукъду. Ол жанын алгъанда, «Киштикчик» деген назму сабийни атындан айтылады. Жёрмеге жеталмай, «Кирли жёрме» деп кетген киштикди аны жигити.

Халкъ чыгъармалагъа ушагъан, бек гитчечиклеге аталгъан назмуладан бири «Билдим, билдим» дегенди.

Билдим,билдим билляча,
Биллячагъа чомача,
Чум терекни бутагъы,
Батырбийни бичагъы... – деп башланады ол.

«Суукъ болдум», «Чабы-чабы» деген назмула да ол къауумдандыла.

«Киштик бла чычханла» деген халкъ чыгъармачылыкъны мурдорунда ариу тил бла жазылгъан жомакъны ким да сюйюп окъурукъду. «Жутдай ит» деген къысха таурух да алайды. Анда кёпюрден ётюп баргъан ит суугъа къарап, кесин кёреди, танымай, ол итни да сюегин сыйырыргъа сюйюп, гырылдай, суугъа секиреди, сора кесини сюегин да тас этип къояды.

«Эсли къоян», «Юре билмеген ит» деген назмуланы уа тамсилге ушатып жазгъанды автор.

Байкал-Амур магистральны юсюнден да бардыла бу китапда назмула.

Алайды да, аны жигитлери кимледиле, неледиле? «Юй ишлерге адамны журтун сайлап», ёз къадарын адамла бла байлагъан къарылгъач, «зауаллы, ёхтем таулу мараучу», эсли къоян, юре билмеген ит, «ёшюнюн кюн тууушха буруп» тургъан назычыкъ, май байрамда къызыл байракъла алып баргъан жерлешлери, футболист Мажит, Къазан тёбе аллына чертлеуюкге баргъан жашчыкъла, хоккейчиле, жюз тюрлю бет алыучу табийгъат, ол санда машина басхан гюлчюк, жабалакъ, состар таш, балли терек, махтанчакъ черек... Аланы хар бирин да кёз аллынга келтирип къояды назмуларында Магомет. Алай суратлай

билген а фахмуну белгисиди.

Бизни бюгюннгю къайгъыбыз – ана тилни сакълау – аны «Ана тилим – жюрек сёзюм» деген назмусуну ёзегиди:

Эринмей, эрикмей,
Къуллукъ этген тенгим,
Ахыр солууума
Дери жан нёгерим!
Жюрек сёзюм, къалай
Хычыууна манга!
Ётмекгеча, хурмет
Этеме мен санга, – дейди ол анда.

Магометни назмуларында суратлау сёз байлыкъ уллуду. Чыганлы къыз къулагъына такъгъан сыргъалача, тагъыладыла баллиле; нарт къалагъа жангы жаугъан къар кибик агъарады къарт; эл ныгъышда огъурлу къарт ышаргъанча, ышарады кюн; хоккейчиле гулочланы къагъып, мюйюз тарууш этдиредиле; жаз башында терек къалпакъ ташлайды; суу, къутурса, асланча секиреди; кече кюннге кюндешлик этеди...

Биз бюгюн жюрютмеген сёзле да бардыла. Сёз ючюн, гёбел адам – эринчек, тумаланыу – суугъа кёмюлюу, чыбыкъ балтачыкъ – агъач устаны кереги, халтир – ууакъ бутакъ багуш, мулдушху – тизгинсиз, къурташакъ – къуртлу, жигирик – чертлеуюк, къонкъулде – толкъун кёмюк эм аны кибик.

Сабий китап дегенликге, мында кёп тюрлю башха байлыкъ жашырып тургъанын кёреди окъуучу.

Китапны аты да орус тилге «Ласка» деп тюз кёчюрюлмегени да хакъды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Жамауат

Сиз бешикни хайырланамысыз?

Бешик бла, аны хайырланыу бла байламлы халкъыбызда ариу адет-тёреле, ырымла да буруннгу заманладан да бола келгенлери белгилиди. Айхай да, къайсы юйюр да аны бла байламлы жюрегинде ахшы умутланы толурун, саулукълу тёлюню да болурун сакълайды. Ыннала, анала, сабийлени бешикге бёлей, тилекле этедиле, ол тилеклени толурларын излейдиле.

Кёлден чыгъармачылыгъыбызда да бешик бла байламлы кёп айтыу, нарт сёз да бардыла. Алада биз миллетни сёзге усталыгъы, тил байлыгъы бла бирге, ол хар неге да къалай тюз багъа бере билгенин да эслейбиз. Юлгюге «Бешикдеги беш тюрлю» деген нарт сёзюбюзню келтирсек окъуна, анда къагъанакъ къалай ёсе, айный баргъаны болмагъанча тынгылы суратланнганын кёребиз.

Бюгюнлюкде да бешик юйлерибизде багъалы, магъаналы да затды. Биз билгенликден, бир-бирледе аны кёчгюнчюлюкден артха келтирип сакълагъанла да бардыла. Бусагъатда жаш анала аны къалай хайырланнганлары бизге сейир болуп, аны бла байламлы алагъа бу сорууну бериуню тюз кёргенбиз. Аланы араларында устазла, врачла, тюкенчиле, башха ишледе урунгъанла да бардыла.

АНАЛАНЫ Зулейха
беш сабийни анасы, Кичибалыкъ:

- Шукур къадаргъа, барыгъыз да сыйлы болугъуз, юйде беш сабий бардыла. Энди таматагъа – 24, Аминатчыкъгъа уа алты жыл толгъанды. Айхай да, барысын да бешик бла ёсдюргенме. Къайын анам, жаннетли болсун, аны бла жыйырма жыл чакълы жашагъанбыз, бешикни аллына салып, кеси сабийлеге къарап, болушлукъ этгенлей тургъанды. «Жауууму да бешик тебиретиучюсю болмасын»,-деп айтылады халкъда. Иги сагъыш этсенг, аны магъанасы уллуду.

Эм алгъа ата юйюмдеги бешикни хайырланнганма, ол 1971 жылда тамата къарындашыбыз туугъанлы бери турады. Биз кесибиз да алты сабий болгъанбыз, барыбыз да анга бёленип ёсгенбиз. Артда уа анамы эгечи жангы бешик алгъанды манга саугъагъа, огъурлу зат болуп тюшгенди. Шукур, сабийле барысы да сау-саламат ёсюп барадыла.

Бешик анагъа, сабийге да тынчлыкълы затды, ырахатлыды. Жашланы, къызланы да экишер жылдан аслам заманны окъуна ёсдюргенме аны хайырланып.

МАГРЕЛЛАНЫ Мариям,
жети сабийни анасы, Къашхатау:

- Тамата жашны салып тургъанма бешикге. Сиз да сыйлы болугъуз, аны ызындан туугъан экисин аз заманчыкъны бёлегенме. Къылыкълары тынч эдиле да, бешиксиз да къыйналмагъанма, аны ючюн а бирсиледе хайырланмагъанма бешикни, орундукъчукъда жукълатханма, жаланда къолчукъларына къол къапчыкъла кийдиргенме, бетчиклерин тырнамазча. Бизге врач бир зат айтып угъай, кесим алай тап кёрюп салгъанма аланы орундукъчукъгъа.

Алай эсе да, таматаларыбыз бешикни юсюнден айтып, юйретип тургъандыла. Хар тиширыу да менича этсин демейме, къайсы ананы да кесини амаллары бар болурла, деригим келеди. Бешикге салсам да, кёлюм тынчайып, къоюп кеталлыкъ болмаз эдим, сакъ болгъанлай турургъа керекди, деп сунама.

АЙТЕКЛАНЫ Марина,
жети сабийни анасы, Биринчи Чегем:

- Хайырланмай а! Ол бек уллу болушлукъду анагъа. Бизни юйде бир жолгъа – эки, ызы бла уа юч эгизчикге бешикле керек болгъан кезиуле да бар эдиле. Юч бешикни аллына салып, анам, тамата сабийле да кёп болушлукъ этгендиле. Анам бла бир жерде жашагъаныбыз да манга, бютюнда юйюрге эгизчикле къошулгъан кезиуледе, уллу себеплик болгъанды.

Энди бюгюнлюкде туудукъчукъ да бешикни бек излейди. Жукъусу келсе, аны къатына барып, кеси кесине бёлляу айтып башлайды. Аны юч бешиги окъуна барды, ол ансыз жукъларгъа унамагъаны ючюн, бизде, элде ата юйюнде, тургъан фатарларында да бирерин тутадыла.

Сабийлени эм алгъа кесими атам ёсген бешикге бёлегенме, аны уа атамы ана къарындашы Гудуланы Ибрагим ишлеген эди. Ол а Тёбен Чегемде жашагъанды, агъачдан абериле ишлеген хунерли адам болгъанды. Ол бешик юйде бюгюнлюкде да турады.

УЛБАШЛАНЫ Лейля,
юч сабийни анасы, Шалушка:

- Кертисин айтханда, биринчи экисинде да иги кесекни хайырланып тургъанма. Бешикде ёсгенчикле бегирек тынчаядыла, кёбюрек жукълайдыла. Ючюнчю сабий бир кесек ауукъсунуп, жётелчиги бар эди да, аны уа бешикге кёп салмагъанма, болсада къатычыкъ бёлеп, орундукъчукъгъа алай салгъанма, кесчигинден элгенмезча этип. Бешикни магъанасын да анда сунама: къагъанакъ кесини къолчукъларындан къоркъмайды, аберисин да тырнамайды, юсю сууланып да къыйналмайды.

Алай эсе да, врач къадарымда алай да айтыргъа сюеме: сабийни бешикге тюз да аны ашатып бошагъанлай салыргъа жарамайды, бу энчиликни ынналарыбыз, аналарыбыз да билгендиле. Таматала къагъанакъны бешикде, баям, бошдан ёсдюрмегендиле. Ол уллу себепликди анагъа, аны хайырланыуну тюз кёреме. Алай эсе да, тохтаусуз тебиретип турмай, сабий анда тынчайып, жукълап къалырча амалланы хайырланыргъа керекди.

Болсада, бешикни хайырлана, къоркъуусузлукъну мадарлары сакъланса сюеме. Нек дегенде бирде неврологла неда ортопедле сабийни анга бёлерге эркинлик бермейдиле. Арт кезиуледе жан сюеклеринде дисплазиялары бла туугъанчыкъла аслам-дыла. Аллай энчиликли болгъанчыкъланы бешикге салыуну врачла унамайдыла, нек дегенде аны асыры къаты бёлеселе, жан сюек орундан чыгъып кетерге къоркъуу барды. Аны ючюн а врачны айтханын эсге алса, сабийни бешикге салама десенг да, аны аякъчыкъларын бошуракъ къойса тюз болур, деп сунама. Жаланда бешикни угъай, алгъынча, сыппаланы хайырланыуну да тюз кёреме.

БАЙРАМУКЪЛАНЫ Келимат,
беш сабийни анасы, Хабаз:

- Бешиксиз сабийни къалай ёсдюралгъанларын билген окъуна этмейме. Тамата Расул алыкъа андан иги да айырылгъынчы, юйюрге, айып этмегиз, Мухаммат да къошулады. Ол кезиуде бир жолгъа эки бешик керек болуп къалады да, ата юйюмде Къазахстандан келгенни окъуна хайырланып, жашланы алай ёсдюргенбиз. Бюгюнлюкде да турады ол, биз аллай магъаналы затларыбызны кесибиз сыйламасакъ, хурметлемесек, жаш тёлюбюз аланы къыйматларын биллик тюйюлдюле. Биз, таматала, аланы къалай жюрютгенибизге кёре боллукъду халкъны келир жашауунда аланы сакъланыулары.

Артда эгизчикле Фатима бла Залина къошулгъанларында, экинчи жангы бешик да алгъан эдик, аланы экисин да сыйпапсылап, жюрегибизде ахшы умутла бла туудукълагъа деп, сакълап турабыз. Бешик – ол миллетибизни эм ахшы затларындан бириди. Кертиди, бирси халкълада да бардыла ала, алай эсе да, биз кесибизни энчиликлерибизни билирге керекбиз эмда, белгилегенибизча, аланы жангы тёлюлерибизге юйретирге тийишлибиз.

МОКЪАЛАНЫ Зухура хазырлагъанды.

Жууаплылыкъ

Сабийлеге сакъды

Огъары Басханны фельдшер-амбулатория пунктунда Ёзденланы Жанилят сабийлеге бакъгъан медсестрады. Ол бу элдеги сабийлени саулукъларын ючюн 28 жылны ичинде къайгъыргъанлай турады. Жанилят фельдшер Хаджиланы Зита, Тырныауздан келген педиатрла бла да келишип, ишин алай бардырады.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Тюшюндюрюу

Жерчиликде урунургъа сюйгенлеге – ачыкъ дерсле

Ары сабийле бла тюбеширге В.М.Коков атлы Къабарты-Малкъар къырал аграр университетни устазлары эм Жаш тёлюню иш бла жалчытыу эм жамауат байламлыкъла жаны бла республикалы араны келечилери келгендиле. Ала Нальчикни 24-чю номерли школуну тамата классладагъы окъуучулары бла тюбешгендиле.

Эм алгъа эл мюлкню къыралны инсан, социал жашауунда, экономикасында магъанасыны юсюнден билдириу этилгенди. Ызы бла керекли усталыкъланы юслеринден да айтылгъанды. Агроном аланы аралырында бек керекли усталыкъ болгъанын, жашау къаллай бир барып турса да, аллай бир суралып тургъанын да чертгендиле жыйылгъан къонакъла.

Къабарты-Малкъар къырал аграр университетни доценти, эксперт, агронома чыгъаргъан факультетни деканны къуллугъун болжал халда толтургъан Беслан Бесланеев жаш адамлагъа агроном усталыкъны хайырыны, аны тасхаларыны юслеринден айтханды. Аны айтханына тынгылап, школну бошай тургъан, жашагъа атларгъа хазырланнган жашла бла къызла бусагъатлада агрономла не ючюн жууаплы болгъанларын, ол усталыкъны чеклеринде алагъа не жумушла жетгенлерин билгендиле. Сёз ючюн, агрономну ишине урлукъ салыуну планы, урлукъланы иги тирлик берликлерин сайлау, цифровой технологияланы болушлукъларыбла жерни не халда болгъанын, спутникни болушлугъу бла сабанда иш къалай баргъанын, урлукъла къалай ёсгенлерин да билиу... Беслан Борисович бу усталыкъны алгъанла белгили агрохолдингледе, терек бахчалада, тахта кёгетле ёсдюрген предприятиялада, ол санда ООО «Чегем Агро», «Сады Эльбруса» ООО-лада ишлерге боллукъларын да белгилегенди.

Жаш адамлагъа не да сейир эди. Ала агрономну иш хакъы къаллай бир болгъанындан башлап, жаш специалистлеге къырал жанындан этилген болушлукъгъа, карьера ёсюу этерге боллугъуна дери бергендиле соруула.

Жаш тёлюню иш бла жалчытыу эм жамауат байламлыкъла жаны бла республикалы араны таматасы Руслан Эльмесов айтханнга кёре, ишчи рынокда уста, цифровой технологиядан билимлери болгъан агрономла не заманда да суралгъанлай турадыла. Бютюнда бизде – терек бахчала кёп болгъан республикада.

Тюбешиуню ахырына жаш адамла бу усталыкъны юсюнден кереклисича билим алгъандыла.

Китапхананы ишчилери тюбешиуге атап «Агрономия: жетишимлеге жол», «Агроном – келир кюнню профессиясы» деген китапсурат кёрмюч этгенлерин да белгилерге керекди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Байламлыкъла

Жарау этерге аламат жер

Айнытыу жаны бла Кавказ. РФ институтдан билдиргенлерича, кёп болмай Тюркню скиальпинизмден жыйымдыкъ къарууму Олимпиада оюнланы аллында Элбрус тау-лыжа курортда жарау этерге келгендиле. Алай бла онбир спортчу эки ыйыкъны ичинде Россейден коллегалары бла бирге сынамларын кючлерге онг табарыкъдыла.

Къонакъла жумушла тынгылы тамамланнганларын эм табийгъатны да бек жаратхандыла.

- Тыш къыраллы спортчуланы халкъла аралы эришиулеге Элбрусда хазырланнганлары къыралланы араларында байламлыкъланы къураугъа эм айнытыугъа магъаналы атламды. Мында, профессионалла эм башхала да къатышып, жылны узуну тюрлю-тюрлю эриши уле бардырыладыла, - дейди Кавказ.РФ институтну таматасыны орунбасары Рустам Тапаев.

Ски-альпинизм быйыл Къытайда ётерик къыш Универсиаданы, келир жыл Италияда боллукъ жаш тёлю къыш Олимпиаданы эм 2030 жылда Францияда бардырыллыкъ къыш Олимпиаданы программаларына киреди. Ол себепден анга спортчула бусагъатдан окъуна къыстау хазырланып кюрешедиле.

Эсге сала айтсакъ, Элбрус курортда жылны узуну лыжа, сноуборд, фрирайд, скиальпинизм эм скайраннинг, таулагъа чабып ёрлеуден да халкъла аралы эришиуле ётедиле. Анга кёре жыл сайын бери Россейни отуз регионундан бла тыш къыралладан 15 мингден аслам спортчу келеди. Ол санда Гара-Башы станцияда 3800-4000 метр бийикликде августха дери жараула этерге жарайды. Аны бла бирге бусагъатда эки канат жолну ишлерча проект да жарашдырыла турады. Келир заманда аны хайыры бла спортчула 3838 эм 3947 метр бийикликлеге дери кётюрюлюрча мадар этилликди.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Башламчылыкъ

Таулагъа ёрлеу хатасыз болурча

«Къоркъуусуз туризм» башламчылыкъны чегинде Чегем ауузунда Орус география биригиуню «Альтаир» жаш тёлю арасыны келечилерине таулагъа ёрлеуден жараула къуралгъандыла.

Кёплеге табийгъатда бу сынам биринчи болгъанды, алай эсе да, аладан кючкъарыу, эслилик, къоркъуусузлукъну жорукъларына сакълыкъ изленнгендиле. Биригиуню регионда Жаш тёлю арасыны башчысы Мокъаланы Тенгиз белгилегенича, Къабарты-Малкъарда таулагъа ёрлерге юйретиу араланы эм уллусу Лячинкъаядады, арт 15 жылда мында тири солууну бла спорт туризмни сюйгенле аслам жыйыладыла.

«Альтаирни» башчысыны орунбасары Алия Аль-Саг а анда бийикликлени тюрлениулери 25 метрге жетген он жер, боулдеринг (къысха, алай къыйын къая тиклеге ёрлеу) бла кюреширча маршрутланы да 70-ден кёп болгъанларыны билдиргенди. «Былайда таулада бла къаялада бугъейле, тешикле иги кесек болгъанларыны хайырындан, ёрлеуню башха-башха амалларына юйренирге онг чыгъады», – дегенди ол.

Быйылны августунда башланнган «Къоркъуусуз туризм» башламчылыкъ бу жолгъу юйрениуле бла бошалгъанды. Аны чегинде жаш адамла альпинист эм турист керекле бла ишлерге, череклени юслери бла ётерге юйреннгендиле, жалгъан къаялагъа ёрлеп да кёргендиле. Андан тышында, Чегем эм Басхан ауузлагъа жолоучулукъла къуралып, ала жалгъан рельефде алгъан билимлерин керти болумлада бегитгендиле.

Проектни магъанасыны юсюнден айта, Мокъаланы Тенгиз быллай башламчылыкъланы жашауда бардырыу тири эм жарыкъландырыу туризмни айнытыргъа себеплик этгенин чертгенди. «Андан сора да, ала кёплени, ол санда уа жаш тёлюню, кеслерин табийгъат болумлада къоркъуусуз жюрютюрге юйретедиле. Мында алгъан сынам аланы туризмде хазырлылыкъларын ёсдюреди, чыкъгъан къоркъуулагъа тюз багъа бичип, жолоучулукъланы кезиуюнде тюз мадарла этерге болушады», - деп къошханды ол.

Эсигизге салайыкъ, «Къоркъуусуз туризм» башламчылыкъ Президент грантланы эришиюнде хорлагъанды, аны «Альтаир» жаш тёлю ара республиканы Курортла эм туризм министерствосуну, орус география биригиуню Жаш тёлю арасыны эмда Къабарты-Малкъарны от тюшюуге къажауакъутхарыу службасыны болушлукълары бла тамамлайды.

Жоралау

Ана миллеринде кюзню суратлагъандыла

Бюгюнлюкде Яникой элни сабий садында жашчыкъланы бла къызчыкъланы ана тилибизге юйретиуге аслам эс бёлюнеди. Эсигизге салайыкъ, яникойчула, республикада бир ненча жылдан бери сабий садлада юйретиуню орус эм малкъар тилледе бардыргъанланы къауумуна тюшюп, ишлерин ол халда къурайдыла.

Бу жол юйретиучю Бечелланы Исмайылны къызы Лариса кесини ачыкъ дерсин кюз артыны темасын ачыкълаугъа жоралагъанды. Сабийле тереклени, юй жаныуарланы бла къанатлыланы, кёгетлени атларын эсге тюшюргендиле. Аланы хар бирини да юсюнден малкъар тилде назмучукъла да айтхандыла. Юйретиучюню соруларына да тюз жууапла берип, къууандыргъандыла. Бирча омакъ миллет жыйрыкъчыкъла кийген къызчыкъла уа дерслерини ахырында тепсеулерибизден бирин кёргюзтюп, къызыу къарслагъа тийишли болгъандыла.

Лариса Исмайыловна айтханнга кёре, сабийлени асламы кеси тилибизни билмейдиле, жарсыугъа. Аны себепли кюн узуну ала бла малкъар тилде сёлешгенлей турады. «Кюн сайын хайырланнган сёзлерибизни ангылай башлагъанлары окъуна къууандырады. Аз-аздан юйрете барырбыз деп, бек ышанама», – дейди ол.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Жашиллендириу

Агъачланы байыкъландырыр муратда

Къабарты-Малкъарда агъачланы жангыртыу жаны бла программа тири бардырылады. Анга кёре быйыл жаз башында 40 гектарда терекчикле орнатылгъандыла. Жылны ахырына дагъыда 100 гектарда тийишли жумушла тамамланыллыкъдыла. Агъач фондну байыкъландырыр ючюн, жыл сайын «Каббалклесопитомникде» терекчикле бла юлкю зыгытла жетерча ёсдюрюледиле.

Быйыл "Экология болумну игилендириу" миллет проектни чеклеринде агъачланы айнытыу эм агротехника жумушланы тамамлау жаны бла ишлеге 20 миллион сом бёлюннгенди. Аны экиден бири энчи техника бла оборудование алыргъа къоратылгъанды. Алай бла энди жерни жумушатыргъа, хансны, къаураны кетерирге эм урлукъ салыргъа керекли затла да алыннгандыла.

Андан сора да, «Агъачланы сакълау» федерал проектни бардырыугъа да он миллион сомдан аслам бёлюннгенди. Анга кёре быйыл жюз гектардан асламда терекчикле орнатыллыкъдыла. Ала талалада эм агъачны тозурагъан жерлеринде салынырыкъдыла. Ишлени кезиуюнде агъач мюлкню келечилери, тереклени орнатыу бла чекленип къалмай, тири къармашып, агротехника жаны бла жумушланы да тынгылы толтурадыла.

Саулай алып айтханда, арт беш жылда Къабарты-Малкъарда 600 гектар чакълы бирде агъачны жангыртырча мадар этилгенди. Бу жаны бла иш келир жылда да бардырыллыкъды.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Себеплик

Тиширыулагъа – къошакъ мёлеуле

2026 жылны башындан бери Социал фондну регионда бёлюмю сабийден ауурлукълары болгъан 4 168 тиширыугъа пособие тёлегенди, аны ючюн 450 миллион чакълы бир сом бёлюннгенди.

Къыралны жанындан болушлукъну бу тюрлюсю файдалары регионда жашау этерге керекли ачханы эм аз ёлчеминден кёп болмагъанлагъа бериледи. Былайда арталлыда файда болмагъаны бла байламлы жорукъ да кючюне киргенин унутмазгъа керекди, башхача айтханда, тергелген кезиуню ичинде юйюрню хар келечисини файдасы азындан 8 МРОТ-ха (иш хакъны эм аз ёлчеми) жетерге тийишлиди – 12 айгъа ол 216 744 сомду.

Ахчаны баладан ауур болгъанлай биринчи 12 ыйыкъда медицина организацияда эсепге тургъан, дайым да Россейде жашагъан эмда, башда айтылгъаныча, файдалары болгъан тиширыула алаллыкъдыла. Аны бла бирге быйыл файда тюшмегенини эсге алыргъа тийишли сылтауларыны саны ёсгенди. Алагъа жыл санлары жетип неда сакъатлыкъ бла байламлы пенсия алгъанла, юйюрню тутхан адам ауушханы ючюн файдасыз къалгъанла да киредиле.

Регионда 2026 жылда ишлерге онгу болгъан адамгъа бир айгъа жашау этерге керекли ачханы эм аз ёлчеми 22 089 сомду. Юйюрню файдасына кёре, пособие аны жартысы, 75 неда 100 проценти тенгли боллукъду. Ахчаны алыр ючюн, заявлениняны фондну бёлюмюнде, МФЦ-да неда къырал жумушланы порталында толтурургъа жарарыкъды.

Энчи къаумгъа энчи онгла

Быйылны башындан бери Социал фондну регионда бёлюмю 699 федерал льготникге бла алагъа къарагъан 165 инсаннга санаторкурорт багъыугъа 864 путёвка бергенди. Саулукъларын бу амал бла социал жумушланы (НСУ) алгъанла хайырланыргъа эркиндиле.

Федерал льготниклени санына I, II эм III къауумдагъы сакъатла, сакъат сабийле, Уллу Ата журт къатышханла, аскер къазауатланы ветеранлары, къуршоуланнган Ленинградда жашагъанла, радиация аварияланы хаталары жетгенле киредиле. Фондну путёвкалары бла багъыуну болжалы орта эсеп бла 18 кюндю, аркъа жиликлеринде бла мыйыларында ауруулары болуп сакъатлагъа – 30 кюн, сакъат сабийлеге – 21 кюн. Путёвкагъа санаторийде жашагъан кезиулерини, аш-азыкъларыны, багъыуну да багъасы киредиле. Жол хакълары НСУ-да он кесеги сакъланнган эсе къошулады.

Фондну республикада бёлюмюню башчысы Николай Баков белгилегенича, льготниклени санатор-курорт багъыу бла жалчытыу аланы баш борчларындан бириди. «Инсандан заявление къачан келгенине эмда саулугъуну халына кёре аны кезиуге салабыз, санаторийни сайлау да неден ауругъанына кёре бардырылады. Адамланы саулукъларын сакълауну башха салып, бу иш женгил, тынгылы да толтурулуруна сакъбыз», - дегенди ол.

Алай бла путёвка берилир ючюн, инсан поликлиникада аны бакъгъан врачдан 070/у жорукъ бла жазылгъан справканы алыргъа, сора фондну бёлюмюнде, МФЦ-да неда къырал жумушланы порталында заявлениняны жазаргъа керекди. Санаторийге къагъыт багъыу башланырдан 18 кюннге кеч къалмай берилликди, сакъат сабийлеге бла аланы биргелерине баргъанлагъа уа ол болжал 14 кюннге жетерикди.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

Жетишим

Аты – алчыланы тизмесинде

Басхан шахарны 10-чу номерли школуну 11-чи классыны сохтасы Нагоева Риана «Большая перемена» конкурсну жетинчи кезиуюню II-чи даражалы лауреаты болгъанды. Аны ахыры «Орлёнок» битеуроссей сабий арада ётгенди. Ол къыралны 70-ден артыкъ регионундан тамата классланы 1500 окъуучусун бирикдиргенди.

Риананы проекти Уллу Ата журт урушну тарыхын эсде сакълаугъа аталгъанды. Конкурс сынауланы кезиуюнде алагъа къатышханла, проектле бла ишлеуде усталыкъларындан сора да, командада бир бирге билеклик эте билгенлерин да кёргюзтгендиле.

Конкурсну эсеплерине кёре, Къабарты-Малкъарны келечиси ахча саугъа алгъанды. Аны ол мындан ары да окъууна эмда башламчылыкъларын жашауда бардырыугъа къоратыргъа боллукъду.

Эсгертиу: «Большая перемена» – «Россей – онгланы къыралы» президент платформаны проектлерини тизгинине кирген баш магъаналы конкурсду. Ол «Жаш тёлю бла сабийле» миллет проектни чеклеринде фахмулу школчулагъа болушур, аланы хунерлерин айнытыр муратда бардырылады.

ГЕРГЪОКЪЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

Шагъырейлендириу

Окъутууну юсюнден айтырыкъдыла

Россейни Следствие комитетини Санкт-Петербургда академиясында окъургъа сюйген жаш адамланы бла аланы ата-аналарын Ачыкъ эшиклени кюнюне чакъырадыла. Ол быйыл 28 ноябрьде бардырыллыкъды. Белгиленнген жумушла 10:00 сагъатда башланырыкъдыла, алагъа ол санда видеоконференция амал бла къошулургъа онг барды. Жаланда академияны сайтында эсепге тюшерге керекди: **https://skspba.ru/**.

Ачыкъ эшиклени кюнюне академияны оноучулары бла устазлары эм курсантла къатышырыкъдыла. Ала окъуугъа киргенде, низамны юсюнден соруулагъа жууапла берирге хазырдыла.

РФ-ни Следствие комитетини башчысыны оноуу бла вузда окъуугъа ёксюз эм къарар адамлары болмагъан сабийлеге, энчи аскер операциягъа къатышханлагъа бла аланы сабийлерине квотала тохташдырылгъандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

Спорт

Кюреш къаты баргъанды

Энчи аскер операцияны Жигити Максим Мамедовну хурметине Ульяновскда дзюдодан битеуроссей эришиу къуралгъанды, анга къыралны 33 регионундан 600-ден аслам спортчу къатышхандыла.

Эришиуню эсеплерине кёре бизни республикадан Дадуланы Суфиян кюмюш майдал алгъанды. 81 килограммгъа дери ауурлукълары болгъанланы къаумунда тутуша, ол, ал тюбешиулеринде хорлай келип, ахырында Санкт-Петербургдан спортчугъа хорлатханды.

Гёжефни тренерле Дмитрий Иванов бла Анзор Апхудов юйретедиле.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Конкурс

Хорларгъа бир атлам къалгъанды

«Россейни жаш тёлю ара шахары - 2027» конкурсну эсеплерине кёре, Нальчик аны ахыр кесегине чыкъгъанды. Аны бла бирге алчылыкъ ючюн Великий Новгород, Иваново, Мурманск эм Якутск шахарла да эриширикдиле.

- Шахарланы хар бири да жаш тёлю политика жаны бла не иш бардыргъанларына, ол санда жашау болумларын игилендириу жаны бла не мадарла этилгенлерине къаралгъанды. Ол эмда башха шартлагъа къарап, экспертле беш шахарны айыргъандыла, деп билдиргендиле Россейни жаш тёлюню ишлери жаны бла федерал агентствосуну пресс-службасындан.

Энди 23 ноябрьден башлап ол айны 30-суна дери Нальчик, Великий Новгород, Иваново, Мурманск эм Якутск шахарла «Жаш тёлю ара шахарлагъа жолоучулукъ» деген медиапроектге къатышырыкъдыла. Андан сора да, 1-18 декабрьде «Къырал жумушла» порталда Россейни жаш тёлю ара шахарын сайлаула ётерикдиле. Аны эсеплери 19 декябрьде «Россей» миллет арада «Жаш адамланы заманы» деген битеуроссей премияны кезиуюнде белгили боллукъдула.

Эсге сала айтсакъ, «Жаш тёлю ара шахар» деген ат бир жылгъа бериледи эм Россейни жаш тёлюню ишлери жаны бла федерал агентствосуну экология бла байламлы проектлерин бардырыргъа, методика эм эксперт болушлукъ алыргъа да онг береди.

Сагъынылгъан даражалы атха 2023 жылда биринчи кере Нижний Новгород тийишли болгъанды. Ызы бла Москва бла Владивосток, Омск бла Пермь шахарла да хорлагъандыла. Быйыл а сыйлы атны Смоленск шахар жюрютеди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары эмда КъМР-ни Парламентини Аппаратында ишлегенле КъМР-ни Парламентини Урунуу, социал политика, саулукъ сакълау эмда ветеранланы ишлери жаны бла комитетини таматасы **КАЖАРОВ Хусейн Хамидовичге** къарындашы **КАЖАРОВ Асланбий Хамидовични** ёлгенине бушуу этгенлерин билдирип, къайгъы сёз бередиле.

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш ред. орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш ред. орунбасары)
КЕТЕНЧИЛАНЫ Зульфия
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйы – **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары – **42-38-21**, **40-04-82**, жууаплы секретарь – **40-28-97**, секретариат – **40-93-62,** корректорла, специалистле – **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – **42-24-02,** экономика – **42-66-73**, культура – **42-66-76,** социал ишле – **42-75-82**, курортла, туризм эм спорт – **40-39-93,** окъуучула бла байламлыкъла жюрютюу эм жазылыу – **42-37-94,** сурат алыучу – **40-59-18,** энчи корреспондент – **42-68-72,** операторла – **42-66-85.**

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла. Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламлы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.

Регистрация номер **—ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газет ыйыкъгъа юч кере чыгъады – **геуюрге, орта, шабат** кюнледе.
Багъасы 13 сомду.

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федерал Управлениясы жууаплыды.
Телефон: **76-01-21**

Тиражы **1616** экз. Заказ № **2515**

Номерге графикге кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Курданланы Сулейман – дежурный редактор; Баллиланы Феруза (1,2-чи бетле), Бийчекуланы Жаннета (3-чю бет), Геляланы Валентина (4-чю бет) – корректорла.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5.

Электрон почта: elbor_50@mail.ru